

Elvyra Usačiovaitė, LKTI

Senovės baltų kultas Antikos kontekste.

Baltų religijos ir mitologijos rašytiniuose šaltiniuose trumpai apibūdinant ikikrikščionišką tikėjimą vadinami trys pagrindiniai jo dėmenys: ugnies, miškų, gyvačių ir žalčių garbinimas. Siekiant sukonkretinti ieškota analogijų su Antika. Štai mirusiųjų deginimas lygintas su panašiu graikų kremavimo papročiu, aprašytu Homero „Odisėjoje“ (Malalos kronikos intarpas, XIII a.). Nurodyta, kad lietuviai kaip ir romėnai garbino ugnį, nes tikėjo joje slypint Vulkaną, miškus – dėl dievų Silvano, Dianos, gyvates ir žalčius, kaip dievo Eskulapo apraišką (J. Dlužošas, *Lenkijos istorija*, XV a.). Oficialiame dokumente vardinant prūsų dievus – Ukapirmas, Svaikstikas, Aušautas, Autrimpas, Patrimpas, Bardaitis, Pilvytis, Perkūnas, Pikulas, Pokulas, – jie paaiškinami vien nurodant antikinius atitikmenis: Saturnas, *Sol* (Saulė), Eskulapas, Neptūnas, Kastoras ir Poliuksas, Cerera, Jupiteris, Plutas, furijos (*Prūsijos, Pamedės ir Sembos vyskupų sinodo nutarimai*, 1530). Lietuvių namuose laikyti ir pienu maitinti žalčiai vadinami penatais ir larais (A. Guagninis, *Europinės Sarmatijos aprašymas*, 1538; M. Strijkovskis, *Kronika*, 1582) ir t.t. Akivaizdu, kad rašytiniuose šaltiniuose baltiški dievai dažnai yra sutapatinami su antikiniai. Pranešime šios analogijos aptariamos, nurodant istoriškai susiformavusias to priežastis (anuometinį europinį lotynišką išsilavinimą, LDK sukurtą lietuvių kilmės iš romėnų teoriją). Baltų (lietuvių, prūsų, sūduvių) ugnies, miškų, gyvačių ir žalčių garbinimas nagrinėjamas kulto atžvilgiu, t.y. pagal dievams skirtas apeigas, jas lyginant su tos rūšies Antikos papročiais, ypač graikiškaisiais (žalčių ne tik maitinimas, bet ir panaudojimas misterijose, jaunuolių pašventinime, jaučio aukojimas ir pan.). Pranešime nustatomi tarp atskirų religijų ne vien panašumai, bet ir skirtumai.